

tása esetén, — a mezőgazdasági dolgozó réteg megnövekedése. Tehát ugyanaz a társadalmi ellentét a falun, mint a városon, ugyanaz az osztályharc. És természetesen a jövőben e mezőgazdasági dolgozói nem fogyasztanak többet, mint a mai kisparasztok, minek következtében az ipari tehetetlenség állandósulna. Egyik nagy oka Románia általja, kihasználatlanságának, hogy a parasztság nagy tömege (az egész népesség 80%-a) nem fogyasztó. A belső piac így nem fejlődhetik. Hogy a tőkés gazdaság nem képes kivergődni az általános válságból, annak mindenütt, minden államban a parasztság fogyasztás-képtelensége az oka.

Egyetlen megoldásként jelenik meg tehát a kollektív gazdaság. Győzelme csak idő kérdése.

Románia vezető osztálya egy politikai, és nem gazdasági szempontú agrárreformot hajtott végre. Az orosz példa megismétlődésétől tartva, el akarta kerülni a forradalmat és sok ideig örülhetett is bölcs előrelátásának. De alig tíz év múlva már konverziót kellett engedélyeznie a földosztásban részesült, de eladósodott és kötelezettségeinek eleget tenni nem tudó földészeknek. Az állam minden évben kukoricát küld Maramures és a Mócvidék inségeseinek, a Vörös Kereszt pedig az őszszel Bessarabia részére gyűjtött élelmi adományokat. Mindez azért, mert a román mezőgazdaság nem tudott felszabadulni az időjárási feltételek zsarnoksága alól.

A természeti gazdagság még nem jelenti a kielégítő, jó helyzetet. A cári Oroszország is gazdag föld volt, mégse tudott soha az éhségtől megszabadulni, míg értékes ásványai bent maradtak a föld méhében. Dél-amerikai államai is gazdag földűek, de romladoznak e gazdaság közepett, mert az angol és amerikai tőkés megkaparintották.

A románok lassan eszmélnek ezekre a dolgokra. Mitsem hallhatunk ma gyakrabban, mint ezt a megállapítást: „Gazdag ország vagyunk, de nagy nélkülözések közt élünk.”

Bizonyos, hogy a helyzet nagyon fonák így. Nem is tűnik el, csak a társadalom és a munka másirányú megszervezése által.

ROMÁNIA GAZDASÁGI HELYZETE

Irta: ANDREI ERBULESCU (Bucuresti)

A román gazdaságot mélyen befolyásolta és befolyásolja most is a világgazdaság fejlődése, de a román kapitalizmus válságának néhány sajátos vonása mégis abból a módból származik, ahogy a háború végén működési területét vagyis belső piacát kialakította. A román gazdaság három olyan vidék területi összeolvadásából keletkezett, melyek azelőtt teljesen különböző társadalmi és gazdasági zónákhoz tartoztak szervesen (az Ókirályság, Erdély és Bessarabia). Ennek a heterogén együttesnek: egybeforrasztásához olyan hatalmas gazdasági tartalékokra volt szükség, ami felett a román polgárság nem rendelkezett. Így az erdélyi és bánáti ipart, amely a magyar piac szükségleteire

jesen át kellett szervezni Nagyrománia szükségleteinek megfelelően; az Ókirályság nyugati piacok befolyása alatt kialakult mezőgazdasága nem maradhatott rentábilis a külterjes gazdálkodásról a belterjes gazdálkodásra való áttérés nélkül; Bessarabiának, amely addig Odessa vidékéhez alkalmazkodott, szintén teljesen át kellett építeni gazdasági életét ahhoz, hogy az új körülményekbe beilleszkedhessen. Az Egyesülés alkal-

mával a vasutak is, amelyek addig három ország hálózatához tartoztak, olyan válságba kerültek, melyből csak sok milliárdos befektetés árán volt kiút. Az addigi „fővonalak” jórésze „mellékvonallá” degradálódott az Egyesülés után, deficitjük krónikussá vált s a szállítási költségek oly' nagy nyomást gyakoroltak az árakra, hogy ez a belső piac szűküléséhez vezetett.

Az a tény, hogy a nemzeti egység gazdaságilag heterogén területek beolvasztása által valósult meg, már kezdetől fogva „költségtöbbletet” (Unkosten) jelentett, amely hosszan, a szerkezeti válság egyik elemeként hatott ki és hat ki még ma is az ország egész gazdasági életére. Ugyancsak a területi átcsoportosulással egyidejűleg volt kénytelen az uralkodó osztály, az orosz forradalom nyomása alatt, a nagybirtokok nagy részét szétosztani. Ezt a reformot azonban úgy valósították meg, hogy a parasztok a földdel együtt nem kapták meg a szükséges felszerelést, s nem térhettek át a nagybirtokosok régi külterjes gazdálkodásáról a kisbirtok belterjes gazdálkodására. E hiányosság káros következményei hamarosan jelentkeztek és pedig: 1. a hektáronkénti termésátlag visszaesett az 1911-15. eredményekhez viszonyítva; 2. a parasztok fogyasztása növekedett, ezzel szemben csökkent a város és a falu közti csere. Így, míg 1911-15-ben 3.69 millió ha. búzával bevetett terület mellett a hektáronkénti átlagtermés 12.2 mázsa volt, addig 1926-30 között a buza hektáronkénti hozama már csak 9.8 mázsa s a bevetett területek felülete is 3.80 ha.-ra csökkent. Ugyanakkor a falu növényi és állati termékeinek csupán 50%-a került a piacra, a háború előtti 70%-kal szemben. S ami még fontosabb, míg a háború előtti Románia eladott gabonája főképp* a külföldi piacra került, addig Nagyrománia megalakulása óta a falusiak terméke túlnyomóan a belföldi piac fogyasztását elégíti ki. Ez a román gazdaság későbbi kifejlődésére nézve két döntő fontosságú következménnyel járt: a) Az állam fizetési kötelezettségeinek teljesítéséhez s az idegen tőke transzferjéhez szükséges külkereskedelmi fölösleget csak a behozatal megszorítása vagy az idegen tőke importja által lehet megvalósítani; b) tekintettel arra, hogy az állam költségvetését csak a piaczgazdaság táplálhatja, a falu csak elképesztően alacsony százalékban vesz részt az állami költségek fedezésében (1929 előtt 8-10%-kal, 1930-34-ben viszont csak 4-6%-kal.) Ez a román gazdaság második szerkezeti eleme, ami azonban csak a Leu 1928-ban bekövetkezett rögzítése s különösen a gazdasági világválság kitörése után vált láthatóvá.

Az 1927-ig tartó infláció, amit a világpiacon a nyersanyag-árak magas színvonalon való maradása kísért, leplezte azt az űrt, melyben gazdasági életünk mozgott. A mezőgazdasági termelés ugyan jóval kisebb volt, mint a háború előtt, de a folyton emelkedő árak mellett mezőgazdaságunk tényleges helyzete már csak azért sem fedődött fel, mivel a bankoktól évi 24-36%-ra felvett 40 milliárdot meghaladó kölcsön a páratlan tevékenység csalóka látszatát keltette. Az infláció álcázta ugyanakkor az ipari és kereskedelmi vállalatok állandó veszteségeit és az állami költségvetés deficitjét is: a devalorizálás és a tőzsdei spekuláció az illúzió áthatlan fátylát borították a román gazdaság összes szerkezeti bajaira. Csak a Leu stabilizálása és a világpiacon 1930-32 közt bekövetkezett zuhanása fedte fel általános költsége specifikus súlyát s mezőgazdasági válsága mélységét.

A háború utáni látszólagos prosperitást a modern Romániára s megszületésének körülményeire jellemző kezdeti tőkefelhalmozódási folyamat kísérte. Ama három vidék közül, melyek összeforrásából a jelenlegi Románia megszületett, tőkés szerkezete szempontjából, magasabb

összetételű kapitalista gazdasága folytán, Erdély volt a leghaladottabb, Besszarábia igen alacsony színvonalon állott, az Ókirályság pedig a kettő között foglalt helyet. Természetes lett volna tehát, hogy az áruk és a tőkék keringési folyamatában az értékek Erdély, s ezáltal az erdélyi tőkék oroszlánrésze fölött rendelkező Budapest és Bécs felé folytak volna. Ezt a folyamatot megakadályozta az 1919-ben kialakult helyzet, vagyis, az a tény, hogy az Egyesülés Bucuresti, vagyis az Ókirályságbeli polgárság égisze alatt történt. A politikai hatalom és a Nemzeti-Bank az Ókirályságbeli pénztőke — ebben az esetben a liberális párt — kezében lévén, az úgy irányította a közigazgatást és a valuta-politikát, hogy az Egyesülés és az infláció hasznát kizárólag az Ókirálysági polgárság élvezze. A nemzeti polgárságnak ez a csoportja, amely ura volt az ország sorsának eddig ismeretlen fokra emelte az idegen tőkék elleni harcot s megkísérelte azok teljes kiszorítását. A nemzeti polgárság első nagyarányú kísérlete volt ez arra, hogy felszabadítsa magát az idegen tőke? gyámkodása alól, s magának biztosítsa az ország nyereségének egész tömegét. Tíz évig tartott ez a kísérlet (1919-1929) s Ion Brătianu híres szava után a „prin noi înși-ne” (önmagunk által) politikájának nevezték. E harc gyászosan végződött: a román polgárság beadta a derekát.

Az ebben a korszakban alkalmazott módszereket a következőkben foglalhatjuk össze: 1. nacionalizálták, vagyis a liberális bankoknak engedték át a csatolt területek összes fontosabb vállalatait; 2. a liberális bankoknak engedték át az állam összes természeti kincseit; 3. csak úgy engedték meg a külföldi tőkebefektetéseket, ha a részvények többsége a nemzeti tőke birtokában marad; 4. a Banca Nationala a papírpénz kibocsátása által a rendelkezésére álló hiteleket csak a nemzeti vállalatoknak juttatta; 5. a mezőgazdasági termékek kivitelét magas vámilletékekkel terhelték. A mezőgazdasági termékek magas kiviteli illetékei (40.000 Lei a buza vagonjáért!) emelik egyrészt az állam bevételeit s így nagyobb lehetőséget nyújtanak a nemzeti polgárság támogatására, másrészt csökkentik a gabona belső árát. A normális árukeringés idején u. i. egy piacon belül nem lehet két ár, külön bel- és külön kül-kereskedelmi; így azok a magas árak, amiket a gazdák az infláció folytán elérhettek, veszteséget jelentettek számukra. Igaz, hogy a nagybirtokosok bőségesen kárpótolták magukat a Nemzeti Banktól kapott olcsó hitelek által, a mezőgazdák zöme azonban vesztett. Ezzel szemben az ipari és kereskedelmi vállalatok, melyek munkásaik bérét az alacsony gabona-árakhoz alkalmazták, kerestek.

A mezőgazdaság e politika által okozott megkárosításának összegét az 1919-1927 közti időszakban minimálisan 100 milliárd Lejre tehetjük. Épp úgy, ahogy az államgépezet segítségével a nemzeti polgárság birtokába jutott számtalan nacionalizált üzem és természeti kincs, épp úgy változtatták át a kiviteli illetékek által a közép- és gazdagparasztság inflációs gazdagodását elszegényedéssé. Az Egyesülés és a földreform két normális következménye: Erdély tulsúlybajutása és a földmivesek nagyrésznének jóléte, így változott épp az ellenkezőjévé. 1928 óta a földmivesek fejenkénti gyapotfogyasztása kisebb, mint 1909-ben. Az ország összgazdasági forgalmának pedig majdnem 40%-a összpontosult Bucurestibe.

A nemzeti polgárság 1919-ben megindított harca 1929-ben fejeződött be, egyidejűleg a valuta-rögzítéssel és a világpiacon áruk csökkenésével. Ekkor tűnt ki, hogy a nyereségek valójában veszteségek, a fölöslegek pedig hiányok. A nemzeti terület megnagyobbodása, amit földosztás és infláció kísért, a tőkés rend emelkedő korszakában a termelő erők

páratlan fejlődését kellett volna, hogy előidézze. Az a tény, hogy ezek az események a tőkés társadalom imperialista korszakában, a monopólizáló banktőke uralma alatt történtek, amelyhez még nemzeti polgárságunk sajátos észjárása is járult, ép' ellentétes eredményhez: a munkásság és a földmivesség pauperizálódásához, vagyis a belső piac szűküléséhez vezetett. Így a belső piac 1929-ben is ép' olyan egyenlőtlen maradt, mint amilyen 1919-ben volt, a román gazdaság szerkezeti hibái ugyanazok maradtak, mint a háború végén, a költségvetés és a külkereskedelmi mérleg ép' oly' kiegyensúlyozatlan, az ipari termelés pedig az 1913-as színvonal alatt, holott a legtöbb nyugati állam; már túlhaladta ezt a színvonalat. A társadalmi és természeti erőknél a kartelgazdálkodás által való elfecsérlése, kívülről pedig a külföldi tőke nyomása végül is kimerítette az Ókirályságbeli polgárság politikai erejét. Így jutott hatalomra a nyugati tőke, az erdélyi polgárság és parasztság képviselője — a nemzeti-caranista párt, mely uralomra kerülésekor nemzetgazdaságilag jelentős hozzájárulást kapott a különböző koncessziók (telefon, gyufa, hadianyag, stb....) révén felvett külföldi 20 milliárdos kölcsön formájában.

A román polgársághoz hasonló kísérletet hajtott végre 1919-1921 között a szerb polgárság is, de az hamarabb elvesztette a harcot. Beograd és Zágreb közti harcban bizony nem az első győzött, hanem Zágreb, amely pedig csak Horvátország fővárosa, ugyanakkor azonban a külföldi bankok és iparvállalatok képviselőinek is székhelye. Innen származik a jugoszláviai autonomista áramlatok ereje. Ezért igyekezett Beograd a hatalom kettősségét Sándor király uralmával egybefogni s végül ez magyarázza Beograd második vereségét 1934-ben és 1935-ben. Amint látjuk, ugyanolyan gazdasági és társadalmi szerkezetű államokban ugyanazon politikának, bár néhány év különbséggel, az eredményei is azonosak. S a harc csupán azért tartott rövidebb ideig Jugoszláviában, mivel a szerb polgárság gazdaságilag sokkal gyengébb, mint a román.

Történelmi példák mutatják, milyen veszélyes a tekintet nélküli gazdálkodás a hanyatlás korszakaiban. Közelkelet meghódítása az ozmanlik és Spanyolország meghódítása a kasztíliának által — mindkettő szeppei törzs volt — a világ legcivilizáltabb öntözési rendszerének szétrombolásához s Törökország és Spanyolország több évszázadra szóló megbénításához vezetett.

A román tőke pillanatnyilag megmenekült ettől a sorstól, de ez nem erényeinek, sem győzelmeinek, hanem hibáinak és vereségeinek köszönheti. A román munkások és földmivesek küzdelmével megvalósított Egység nem hozta meg azokat a gyümölcsöket, amiket adhatott volna s ez a középső rétegek tehetetlensége miatt történt. Az az inflációs álvirágzás, aminek a román polgárság hosszú éveken keresztül örvendett, megszűnt az 1927-es valutarögzítéssel egyidejűleg, 1929-ben pedig a nyersanyagok világpiaci árának zuhanása megmutatta, hogy mily nagyok a román gazdaság állandó terhei s mily kiegyensúlyozatlan Románia egész gazdasági élete. Az 1929 és 1932 között a párizsi piacon felvett 20 milliárd kölcsön nem tudta megállítani a román gazdaságot azon a lejtőn, melyen 1927 óta állandóan lefelé siklott. Ez összegből 9.7 milliárd lelt a Nemzeti Bank befagyott váltótárcájának szanálására, vagyis a N. B.-nak a csódtól való megmentésére fordítottak, a maradék kis részét a vasutak átszervezésébe fektették, a többit pedig a költségvetési hiányok fedezésére használták fel.

Az elemi erővel kitörő világválság Romániát tehát igen szűk belső piaccal rendelkező gazdasággal találta, melyet kartellekbe tömörült (az

ipari termelés kb. 60%-a a trösztök kezén van) s olyan magas állandó költségekkel terhelt ipar ural, amiknek csökkentéséhez a román polgárság lehetőségeit messze túlhaladó mennyiségű tőkére volna szükség. A világválság bekövetkezése így a román gazdaság sajátos válságát a végeletekig fokozta. A mezőgazdaságban a válság a következőkben nyilvánult meg:

1. A vásárlóerő 40%-kal való csökkenése; 2. a birtokviszonyok átalakulása, a kis- és középföldmivesség elszegényedése, s az 50—500 ha. birtok felett rendelkező falusi polgárság kialakulása; 3. a mezőgazdaság jelentős részének visszaesése.

Ha 1929-et 100-nak vesszük, úgy a falu által eladott termékek összértéke, az általuk vásárolt termékek értéke s e kettő viszonya (a falu tényleges vásárlóereje) a következőképpen alakult:

	A mezőgazdasági termékek ára	Az ipari	A falu tényleges vásárlóereje
1930	80.4	93	86.7
1931	61.7	74	83.8
1932	47.4	70	66.8
1933	40.4	74	54.6
1934	42.3	70	60.7
1935	46.0	80	57.0

Ezek az adatok, amiket a Román Konjunkturakutató Intézet állított össze a statisztikai anyag hiányossága miatt nem tükrözik ugyan hiven a tényleges helyzetet, de mégis világos képet nyújtanak arról a krónikus válságról, amiben a román mezőgazdaság vergődik 1935-ben a földmives csupán 57%-át tudja annak megvenni, amit 1929-ben vásárolt. Ez a helyzet különösen akkor tűnik igen súlyosnak, ha tekintetbe vesszük, hogy a jelenlegi helyzetet is csak állami beavatkozással lehet fenntartani, az állami exportdíj u. i. mesterségesen emeli a belföldi piac gabonárait. Így, ha a városok évi buza fogyasztását 100.000 vagonra tesszük s a mesterséges ártöbbletet, vagononként 15.000 lejmel számítjuk, úgy kiderül, hogy a városok egyetlen év alatt másfélmilliárd lejmel fizettek többet a buzáért a világpiaci árnál. Ha ehhez a számhoz még hozzá adjuk azt a kb. 300 milliót, amibe az államnak a buza árának a jelenlegi színvonalon való tartása kerül, úgy kiderül, hogy egyedül a buzáért 1.8 milliárd Lejmel fizetjük túl. Ha ugyanilyen módon felbecsüljük a többi mezőgazdasági termék támogatásának kiadásait is, úgy arra a megállapításra jutunk, hogy a széles városi fogyasztórétegek évi 3.3 milliárd Lejmel járnak hozzá a falu vásárlóerejének fenntartásához.

Az állam költségei csupán azért alacsonyak viszonylag, mert úgy a világ, mint Románia buza termése az 1929-33 közti átlag alatt maradt, viszont a világfogyasztás valamelyest növekedett s a világpiaci árak is emelkedtek. De ha a termés eléri a múlt évek átlagát, úgy az államnak évi 1-1.5 milliárd Lejmel kell piacra dobnia s ezt az összeget csak infláció útján tudja megszerezni. Következésképpen a mezőgazdaság még az 1929-esnél is alacsonyabb színvonalon való megtartása csak a következő feltevések alapján lehetséges:

a) rossz termés s a szárazság verte vidékek (Délbesszarábia és Észak Erdély) nélkülöztetése; b) normális termés és infláció; c) évi 3-4 milliárd Lejmel a széles városi és falusi fogyasztóktól a falvak, főképp pedig a gazdag- és középföldmives réteg felé való irányítása.

Azonban a mai helyzet fenntartása, vagyis a falu vásárlóerejének az 1929-esnél 40%-kal alacsonyabb szinten való rögzítése a mezőgazdaság további pusztulásának folyamatát jelenti, vagyis a város és a falu közti csere csökkenéséhez, a felszerelés elhanyagolásához, a természetes gazdálkodáshoz való visszatéréshez s végül nemcsak a hektáronkénti hozam, hanem a bevetett területek kisebbedéséhez vezet. Másrészt a szegény- és középföldmivesek jelentős részének elszegényedése hatalmas a gazdagföldmives réteg kialakulását segíti elő, mely a nagybirtokosok társadalmi szerepét veszi át. Az 1930. évi népszámlálás 700.000 földnélküli falusi munkást állapított meg, holott számukat 1924-ben csak 400.000-re becsülték. Ez a szám 1935-ben legalább 1.200.000-re emelkedett, ha számításaink alapjául a Pénzügyminisztérium statisztikáit vesszük, nem is beszélve arról a 3-400.000 földmivesről, aki a földreform óta vándorolt be a városokba. Ha ezeket a tényeket összevetjük a nagybirtok eltűnésével s a kis földmives birtokok tömeges eladásával 1928-1935 között, úgy megerősítve látjuk azt az állításunkat, hogy valóban kialakult a falvakon az 50-500 hektáros középbirtokosok polgársága, amely nagymértékben a háború előtti nagybirtokosok helyébe lépett. (Erről a kérdéstről lehetetlen pontos adatokat szerezni, de a háború előtti statisztikáknak a pénzügyminisztérium 1934. évi közleményeivel való összehasonlításából világosan kitűnik a fejlődés iránya.) E folyamatot különösen meggyorsította az utóbbi két év folyamán a szárazság, mely a takarmányárak megrágulását idézte elő s a földmivesteket földjük és állataik eladására kényszerítette.

A román mezőgazdaság fejlődését tehát a következőkben foglalhatjuk össze:

1. 1927-ig a bojár-nagybirtok megszüntetése s a mezőgazdaság a városi polgárság javára való kisajátítása. 2. 1927 után a nagybirtok maradványainak szinte teljes eltűnése, a kis- és középföldmivesség egy részének teljes elszegényedése. (Egész falvakról beszélnek, melyek 1930 óta semmit sem vásároltak a városból.) A román nemzetgazdaság szerkezetéből és a világpiac helyzetéből kiindulva viszont a fejlődés irányát a következőkben vázolhatjuk:

a) A falusi polgárság tovább növekszik a városi fogyasztók és a szegény földmivesek költségén. Ez a falu felvevőképességének a megnagyobbodását hozza magával, de csak a termeléshez szükséges ipari termékekben. — b) A kis- és középföldmivesség széles rétegeinek elszegényedése miatt a tömegfogyasztási cikkekben a falusi piac hosszú időre szóló összezsugorodása várható.

E jelenségek már 1934-35-ben éreztették hatásukat. Kereslet jelentkezett mezőgazdasági gépekben és eszközökben, holott a romániai falu ezekből a termékekből eddig szinte semmit sem fogyasztott, ezzel szemben, különösen 1935-ben, a bőrárak, a textilanyagok és a dohány fogyasztása határozottan visszaesett.

A nemzetgazdaság többi ágainak tevékenysége az 1929-1935 közti időszakban szorosan összefüggött az ország bankrendszerének a középeurópai bankbukásokat követő összeomlásával s az 1931-ben megkezdődött és azóta szakadatlanul folytatódó iparosodási folyamattal.

A teljes bankgépezet tényleges megbénulása, amit az állam külföldi kölcsöneivel való első szanálás követett, akarva, nem akarva magával hozta a termelési és a szétosztási apparátus „racionalizálását.” Azt jelenti ez, hogy a bankokból az állam megmentette, ami még menthető volt, az ipar és a kereskedelem pedig elbocsátotta alkalmazottainak egy részét. 1932-ben a hivatalos munkánélküli nyilvántartás 55 ezer munkánélkülit ismert be. tényleges számuk azonban megközelítette a 300.000-et.

A nyersanyagok világpiaci áresésével kapcsolatban a vámvédelem érezhetően növelte a vállalatok rentabilitását. A vámtarifa, melynek védelme alatt a belföldi ipar fejlődött nem a behozott áruk értékét, hanem minőségét és mennyiségét vette tekintetbe. Így azután, mikor a világpiaci árak 50–70 százalékkal zuhantak, az egységenkénti vámvédelem tetemesen növekedett.

A Leu elértektelenedésétől való félelem sok eddig teaurált tőkét készített az építkezésekben való részvételre, 1933 óta pedig a kontingentálási rendszer gyakorlatilag határtalan vámvédelmet jelent. Ily módon alakultak ki már 1931-32-ben a gyors ipari fejlődés előfeltételei. A belföldi ipar először az eddig külföldről behozott fogyasztási cikkeket (textil, bőr-áru, stb.) állította elő, azután a félgyműanyagokra vetette rá magát. Az 1931-ben megindult építkezési hullám a következő években is folytatódott, mivel az inflációtól való félelem nemhogy csökkent volna, hanem még tovább erősödött, s emellett a régi épületeknek a modern épületekkel szemben való elértektelenedése is növelte az építkezések rentabilitását.

Az ipari termelés e tényezők hatása alatt történt fellendülése a külföldi tőke teljes kizárásával folyt le s az erdélyi polgárság Bucuresti, vagyis a liberális párt és a Nemzeti Bank köré történt átcsoportosulását hozta magával. A felfelé ívelő konjunktúra, amit a nemzeti polgárság erőinek új elhelyezkedése kísért, megint a liberális pártot vitte kormányra. A kormány szanálta a bankok, az ipar és kereskedelem gépezetét. Az a kb. 7 milliárd Lej, amit a liberális kormányzat különböző formában a nagypolgárságnak juttatott, valamelyest rendezte a nagyvállalatok helyzetét. Végül is a transzfer keresztülvihetetlensége miatt kb. 8-10 milliárd olyan tőke gyűlt fel az országban, amit a külföldi hitelezőknek kellett volna kifizetni. Ez a tőke szintén a piacra került s az iparban talált elhelyezkedésre.

Tőkebőség, valutaelértektelenedés, az üzemek megnövekedett rentabilitása, a külföldről való készárubehozatal teljes megszüntetése — ezek azok a tényezők, amik az ipari termelés eddig elnemért színvonalra való emelkedését előidéztek.

A román Konjunkturakutató Intézet számadatai szerint az ország ipari termelése (a következőképpen alakult (1927=100):

	Ipari	Bányászat és petróleum termelés	összesen
1924	72.6	58.2	70.8
1929	117.3	139.7	117.9
1932	96.0	166.3	104.4
1933	118.4	167.1	121.0
1934	147.9	184.5	146.1
1935*	140.0	185.0	139.0

* Ideiglenes számok.

Ebből a táblázatból kitűnik, hogy az ipari termelés, amely 1934-ben 1924-hez viszonyítva 100 százalékos, 1932-hez viszonyítva pedig 50 százalékos emelkedést mutatott, 1935-ben valamelyest visszaesett, míg a bányászat termelése 1935-ben is az 1934-es színvonalon maradt, ami az 1924-es termelés háromszorosának felel meg. Reá kell mutatnunk azonban arra, hogy az ipari termelés emelkedése 1934-ig s az 1935. évi csökkenése kizárólag a fogyasztási cikkek és az építő-anyagok termelésének növekedéséből származott. Az 1932-35 közti fejlődés teljes egészében a régi iparágaknak tulajdonítható, melyek növekedett tevékenységet fejtettek ki. Az ipar csak akkor keres új munkaterületeket, amikor a piac már telítve

van s a fogyasztó tömegek vásárlóereje csökken.

A válság kitörése óta a földmivesek, bérmunkások és hivatalnokok vásárló ereje a következő változásokon ment keresztül (1929-100): (Ideiglenes számok):

1931	1930	1932	1932	1933	1934	1935
Bérmunkások és hivatalnokok	133	135	102	95	96	90
Földmivesek	82	81	75	57	60	57

Azok a tőkék, amik nem találnak kifizetődő elhelyezkedésre a fogyasztási cikkek gyártó iparban és az építkezésekben, a termelési eszközöket előállító iparra; vetik magukat. Így, még 1932-34 között az ipari termelés emelkedése szinte kizárólag a textil-, bőr- és építő-anyagiparból (beton, vas, épületfa, cement) származik, addig 1935-ben a fogyasztási javak termelése csökken s a termelési eszközöké viszont emelkedik. 1936-ban ez a fejlődés még szembeszökőbb lesz.

Igaz, hogy a termelés emelkedését a textilipari nyersanyagok behozatalának 35 százalékos visszaesése s a gépek és szerszámok behozatalának 10 százalékos növekedése is elősegítette. Nemkevésképpen igaz azonban az is, hogy azoknak az iparágaknak a termelése, melyek nyersanyagjaikat a belföldről szerzik be (élelmiszeripar, bőr-, gyapju- és dohányipar) csökkenőben. A pénz-értéktelenedés és a kontingentálás három éven keresztül serkentően hatott ugyan ezekre az iparágakra, azonban ma már fejlődésük kerékkötőjévé lett. Ezzel szemben ugyanezek az okok, az állam hadianyag rendeléseivel együtt, jelentős beruházásokat s a termelés erőteljes növekedését idézik elő a nehéziparban.

Ez a fejlődés, amely valószínűleg jellegzetes minden fejletlen országra, a következő jelenségeket váltja; ki:

a) Az eddig még nem, vagy már nem kartellált fogyasztási cikkek előállító vállalatok (sör-, selyem-, cukor-ipar, stb.) kartellekbe tömörülnek. — b) Az állam fontos szerephez jut az új vállalatok finanszírozásában s azok termékeinek elhelyezésében. — c) A munkanélküliség, amely az ipari termelés növekedésével együtt, a fogyasztási cikkek gyártó ipar alacsony organikus összetétele miatt felszivódott, újból növekedik a fogyasztási javak termelésének visszaesésével s a vállalatok kartellálásával párhuzamosan.

Ebből a rövid összefoglalásból is kitűnik, hogy a közeljövőben az egész román ipar harcra indít a bérek leszállításáért; (már 1935 folyamán valóságos sztrájkhullám csapott át Románián), másrészt pedig heves küzdelem várható a nehéz- és a könnyű-ipar között a nemzeti haszonban való minél nagyobb részesedésért, míg a most kialakulóban levő iparágaknak arra van szükségük, hogy az állam minél nagyobb összegeket hajtson be, addig a régiek az adók csökkentését kívánják. Az első termékeit maga az állam veszi át, tehát minél „racionalizáltabb” államot kíván. A könnyűipar termékeit viszont a széles néptömegek között helyezi el, vagyis „demokratikusabb”. De mindakét ipari csoportot összekapcsolja az a vágy, hogy minél olcsóbb munkaerőhöz jussanak. Ez a szükségletük mind égetőbbé válik, hisz az ittrekedt külföldi tőke fogytán van s a pénz-értéktelenedés is mind súlyosabb.

Más összefüggésben az, hogy behozatal helyett maga a belföldi ipar állítja elő a piac számára szükséges készárut, akkor amikor a nemzetközi árak hallatlanul alacsonyak, a kereskedelmi haszon rátájának eséséhez vezetett. A belföldi termelők a tényleges monopólium birtokában igen magas árakkal dolgoznak. A kereskedelem teljesen ki van szolgáltatva nekik. A kereskedők csak igen kis százalékban részesei az ipari tőkének, vi-

lágos tehát, hogy hasznuk alacsonyabb a belföldi, mint az importált gyártmányoknál. Innen származik az ipar és a kereskedelem közti harc, melynek antiszemita megnyilvánulásai is vannak. Tudott dolog, hogy a zsidók nagy szerepet játszanak a kereskedelmi tőkében. Nos, a nehézipar nyomása ideológiailag faji uszításban is megnyilvánul. A kereskedelmi haszon-ráta csökkenése 20 százalékról 7 százalékra (ez az 1929-34 közti különbség) részben az új-nacionalizmus segítségével történt.

A nemzeti tőke akkumulálódása egészen sajátos körülmények között folyik. A nyugati tőke nem vesz részt benne közvetlenül s az őt kísérő pénzelértéktelenedés előnyeit szinte megsemmisítik hátrányai. A belső piac kisebb, mint valaha. Mindez élesen megnyilvánul abban a vad harcban, ami a kivitelből származó idegen valuta körül az állam és a magánosok között folyik.

A fizetési mérleg fölöslege kizárólag a kereskedelmi mérlegből származik a így az állam ebben az esetben, mint a külföldi hitelezők és a hadianyaggyárosok képviselője csak úgy tudja előteremteni a külföldi kifizetéseikhez minimálisan szükséges évi öt milliárd lejt, ha:

1. az exportőröktől ezt az összeget a hivatalos árfolyamon veszi át és őket az importőröktől behajtott kiviteli jutalmakkal kártalanítja, vagy pedig, ha 2. piaci árfolyamon vesz devizát, ami viszont a költségvetés teljes felbontását, vagyis az inflációt jelenti.

A helyzet valóban furcsa. Románia, a „prin noi înși-ne” politika híveinek állításával ellentétben, viszonylag szegény ország. A kőolajon és a fán kívül nem rendelkezik más kivihető nyersanyaggal. A kaucsukot és a gyapotot behozni kénytelen és sok ércének a kitermelése sem fizetődik ki. Másrészt a mezőgazdasági termelés túl kicsi ahhoz, hogy a jelenlegi árak mellett jelentős mennyiségű valutát lehessen szerezni a gabonaexportból. 1934 és 1935-ben megkísérelték ugyan az állatkivitel emelését, ez azonban a marhaállomány jelentős visszaeséséhez vezetett. A fakivitel, úgy, ahogy az eddig történt, egész vidékek elerdőtlenedésével fenyeget, az erőltetett kőolajkivitel pedig máris felemésztette a régi olajvidékek tartalékait. Románia kivitele tehát még akkor sem növekedhetne jelentős mértékben a lakosság nélkülöztetése s természeti kincsei elpazarlása nélkül, ha a világpiac helyzete javulna. Ezért ölt mind komolyabb formákat az állam és a gazdasági körök harca. A kivitelt nem lehet jelentősen fokozni, az állam tehát csak a behozatal erőszakos akadályozása által tehet szert a szükséges devizákra. A román külkereskedelem fejlődése világosan mutatja ezt a fejlődést:

	Kivitel		Behozatal		Mérleg
	Mennyiség	Érték	Mennyiség	Érték	
	Mill. q.	mill. lei	mill. q.	mill. lei	
1932	90.6	16.7	4.5	12.0	+ 4.7
1933	87.8	14.2	4.7	11.7	+ 2.5
1934	88.5	13.6	6.4	13.1	- 0.5
1935 (11 hónap)	85.0	14.9	4.7	9.6	+ 5.3

A kivitel értéke ugyan túlzott (a kivitel értékét u. i. főképp a belföldi árak után számították ki, amelyek tudvalevőleg sokkal magasabbak a világpiaci áraknál), de a fenti táblázat mégis visszatükrözi a fejlődés irányát. Viszont az így elért eredmény ugyancsak illuzórikus, mivel az állam másutt elveszti mindazt, amit a behozatal csökkentése által elér. Először is abból a 7.6 milliárd Lejből, amit 1934 nov. 1. és 1935 okt. 31 között kellett volna kapnia a behozatalból, ténylegesen csak 4 milliárd folyt be, 3,5 milliárd a fekete tőzsdére jutott. Emellett a román kivitel nem a szabad devizájú országok (Franciaország, Anglia) felé irányult,

hanem az u. n. blokált valutájú országok (Németország, Olaszország, Ausztria, Magyarország) felé. ~~Valóban, a fasiszta országok, amiket a háborút előkészítő (autarchikus) gazdasági politikájuk elszigetelt a világpiacon, csak olyan országokban tudnak vásárolni, ahol áruval fizethetnek. Viszont Délamerika kivételével csak Délkelet-Európa államai tudnak nyersanyagot szállítani a fasiszta diktatúrák országainak. Ezeknek az országoknak a kereslete igen magas, különösen a nyersanyagokban, elsősorban petróleumban, így az árak a világpiacon árhoz viszonyítva igen magas szinten alakulnak ki. Ez a magyarázata annak, hogy a román petróleumot 30–35 százalékkal a világpiacon árhoz fölött adják el és hogy Románia külkereskedelmében a blokált valutájú országok 1935-ben 67 százalékkal vettek részt, holott 1934-ben még csak 39 százalék volt a részesedésük. Viszont az államnak kifizetéseire nem német márkára, sem lírára, hanem francia frankra és angol fontra van szüksége. Ezért volt kénytelen 1935 augusztusában beszüntetni a külföldi adósság esedékes szelvényének átutalását s ezért volt kénytelen novemberben beleegyezni abba, hogy a hivatalos árfolyamnál drágábban vásároljon devizát. Ez azonban még abban az esetben sem oldja meg a nehézségeket, ha a Lej-depreciálódását hivatalosan is beismerik, amire 1936 folyamán valószínűleg rá is kerül a sor. Románia, kiviteli képessége korlátolt lévén, az állam csak úgy szerezheti meg a szükséges devizákat, ha: a) az adókat növeli olyan mértékben, hogy a többletjövedelem fedezze a várható kiadás-többletet. Ez kb. 5 milliárd Lejre, vagyis az 1935. évi bevételek 25 százalékára becsülhető; vagy, ha b) inflációt hajt végre; vagy c) ha a kiviteli ország kiviteli képességét túlhaladó erőfeszítésekre kényszeríti s a: behozatalt tovább csökkenti, vagy pedig, ha d) véglegesen felfüggeszti a külföldi adósságok törlesztését és lemond a fejeletéről.~~

Mindezek a megoldások vagy a teljes szegénységhez vagy a külföldi hitelezőkkel és a hadianyaggyárosokkal való szakításhoz vezet. Miután a második megoldás lehetetlen, marad **az első. Igaz,** hogy a nehézipar egyes körei, azoktól az előnyöktől elkápráztatva, amit Németország ígér, a német érdekek körébe akarják belevonni Romániát, e politika pillanatnyilag, vereséget szenvedett. De nincs kizárva, hogy bizonyos idő múlva, ha a kiviteli árak, a kivitelnek a szabad valutájú országok felé való irányítása folytán, újból esnének s a közelégtelenség erősen növekedne, újból talajra találhatna Romániában a hitlerista gazdaságpolitikai és külpolitikai irányzat. Már most is megtaláljuk ennek az irányzatnak hatalmas gyűpontjait (Malaxa, Creditul Minier, Rimma, Soya, stb.)

Láthatjuk, hogy akár a falusi gazdagföldművelés fejlődését, akár az ipar vagy a külkereskedelem alakulását elemezzük, akár az állam pénzügyi helyzetét tanulmányozzuk, a román gazdaság szervezeti válsága alapján kifejlődő fellendülés, s a külfölddel való kapcsolatok sajátos formái mind arra mutatnak, hogy az iparosodási folyamat csak a lakosság nagy tömegeinek terhére folytatható. Az ipar, melynek hiányzik a jelenlegi technikai színvonal által megkövetelt akkumulációs alapja, kénytelen maximális ingyenmunka mennyiséget követelni a munkásoktól és a földművesektől. Különben újból az idegen tőkéhez kell fordulnia s annak kell átengednie hasznát egy jelentős részét. A román gazdaság ezek szerint a tömegek további megterhelésének vagy a válság kiélesedésének dilemmája előtt áll.

De ezzel még ~~nincs megoldva a tőkefelhalmozódási~~ és az iparosodási folyamat folytonossága. A **mostani helyzet csak arra alkalmas,** hogy a jelenlegi állapotokat biztosítsa. Ennél többet, vagyis a jelenlegi állapotokat és lelkesedést csak a román fasiszmus adhatja. Ezért tartja a román pol-

gárság tartalékban a hitlemimust. Ez lehet azzá az eszközzé, amivel a román polgárság a maga számára biztosíthatja a teljes nemzeti profitot az idegen tőkék kizárásával s amivel kiküszöböli az akkumulációs alap hiányának következményeit.

A román polgárság a külföldi tőke elleni harcában már minden rendelkezésre álló eszközt felhasznált. Az ország belső és külső helyzetének gyökeres megváltoztatása nélkül, csak a faszizmus lehet az a keret, amelyben a nemzeti tőke akkumulálása tovább folyhat, különben azonban tovább tart a válság.*

AZ ERDÉLYI FALU ELLENTMONDÁSAI

Irta: VASILE MUNTEANU (Brasov)

Jelen sorokhoz, illetve jobban mondva a bennük érintett kérdéshez néhány előzetes felvilágosítás szükséges. Az ellentmondások, amelyekről beszélünk, nem holmi következtető (deduktív) módszerű elgondolásokból származnak, nem is egyszerű, a „hegyeken túli” tartomány gazdasági életének területéről összegyűjtött felületi benyomások, hanem több erdélyi faluban megejtett vizsgálódás következtetései, s a felforakoztatott számadatok révén világosan megnyilvánuló gazdag bizonyító anyag eredményei.

Mindegyre és mindenütt felvetődik a kérdés, mi a falu igazi arca, életének keresztmetszete? Nincsen nap, amikor a falusiak helyzete, sorsa szóba ne kerülne és nincsen óra, amelyben közéleti vita anyaga ne volna a gazdasági élet. Az értelmiségi osztály különleges módon s előszeretettel foglalkozik a faluval. Nem vitatjuk most, hogyan és miért indító okok terelték a falura a figyelmet. Magát a tényt állapítjuk meg, nevezetesen azt, hogy a város ma már szorgalmasan foglalkozik a falu s a faluban élők dolgaival.

Ámde minden figyelem, minden elméleti falu-foglalkozás és minden kezdeményező munka ellenére is: a vidék, a falvak ép' legbensőbb életükben még titokzatosak, átvilágítatlanok. A falura a vonat, vagy a gépkocsi ablakából esik a tekintet. A falusi embert csak szóbeszédéből ismerik. Az értelmiségiek a maguk sajátos nézete szerint itélik meg a földesek gazdasági és társadalmi helyzetét. Egyesek valamelyik vásár alkalmával egy-egy ötszáz vagy ezerlejest pillantanak meg nála és erre kijelentik: bizonyosan nagy eldugott tőkéje van. Mások viszont összevetve az éghajlatot a táplálkozással, képzeletben megoldják az eugénia kérdését. Sokat beszélnek a gazdasági sejt szerepéről a nemzetgazdaság kérdése körül, de senki sem tudja, mennyire jövedelmező tulajdonképpen a földmives munkája. Ünnepelesen hivatkozunk Erdély gazdagságára, de ha konkrét adatokat akarunk találni, fel kell fedeznünk, hogy a „hegyekben túli” tartománynak még nincs meg a gazdasági leltára. Sokat vitázunk és előadásokat tartunk a nép élettani tő-

***Következtetéseinkben nem vettük tekintetbe a faszizmus hanyatlását nemzetközi méretekben, sem a szomszéd Oroszország gazdasági befolyását, sem a világszerte dolgozó faszizmusellenes erők harcát, amint nem vettük tekintette azokat a komplikációkat, amik egy esetleges európai háborúból származnának. Célunk csak az volt, hogy hü képet adjunk Románia gazdasági helyzetéről.**